

УДК 378.018.43

**ЕКСПЕРТИЗА ФОРМУВАННЯ СПРОМОЖНОЇ МЕРЕЖІ ЗАКЛАДІВ
ОСВІТИ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД**

Тетяна Штурмак

Науковий керівник: доктор іст. наук, професор Пасічник Н.О.

*Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький, Україна*

У статті здійснено експертний аналіз спроможної мережі закладів освіти Петрівської територіальної громади Олександрійського району Кіровоградської області. Використана методика дослідження освітньої мережі, що реалізовувалася управлінням Державної служби якості освіти в Кіровоградській області.

Ключові слова: експертиза, моніторинг, спроможна освітня мережа, заклад загальної середньої освіти, освітній процес.

**EXPERTISE ON THE FORMATION OF A CAPACITY NETWORK OF
EDUCATIONAL INSTITUTIONS: THE UKRAINIAN EXPERIENCE**

Tatiana Sturmak

Scientific supervisor: Doctor of Historical Sciences, Professor Pasichnyk N.O.

*The Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University,
Kropyvnytsky, Ukraine*

In the article, an expert analysis of the capable network of educational institutions of the Petrivka territorial community of the Oleksandrii district of the Kirovohrad region was carried out. The research method of the educational network implemented by the State Service of Education Quality in the Kirovohrad Region was used.

Key words: examination, monitoring, capable educational network, institution of general secondary education, educational process.

Постановка проблеми. Відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту» органи місцевого самоврядування створюють умови для здобуття громадянами повної загальної середньої освіти. З цією метою вони формують оптимальну мережу закладів для надання якісних та доступних освітніх послуг. Спроможна освітня мережа визначена як сукупність закладів, класів, груп дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти, що за рахунок ефективного використання наявних ресурсів (кадрових, інфраструктурних, матеріально-технічних, фінансових тощо) забезпечує

доступність, якість надання освітніх послуг, відповідно до стандартів і нормативів, встановлених державою, та реагує на запити учасників освітнього процесу. Основними завданнями формування та функціонування спроможної освітньої мережі є: забезпечення доступності якісної освіти для всіх громадян незалежно від національності, статі, соціального походження та майнового стану, ставлення до релігії, місця проживання і стану здоров'я; забезпечення системності та безперервності надання освітніх послуг (дошкільна, загальна середня та позашкільна освіта); ефективне використання ресурсів (кадрових, інфраструктурних, фінансових, матеріально-технічних тощо). З урахуванням значущості розбудови спроможної освітньої мережі задля доступності та якості освіти обрана тема дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання формування спроможної освітньої мережі перебувають у центрі уваги вчених і практиків. Сучасним дослідженням фінансово-економічних, соціальних та освітніх аспектів формування спроможних територіальних громад присвятили наукові праці Я. Бенюк [1], Т. Бойко [2], О. Калашнікова [3], Н. Кульчицька [4], Л. Мельник [5], В. Пальчук [6], І. Чикало [7]. Однак, попри певний науковий і практичний інтерес у цій сфері, питання формування спроможної освітньої мережі об'єднаних територіальних громад регіону в умовах децентралізації залишаються малодослідженими.

Метою статті є дослідження та аналіз розвитку мережі закладів освіти Петрівської селищної громади Кіровоградської області та розробка рекомендацій щодо її оптимізації.

Виклад основного матеріалу. Петрівська селищна громада об'єднує 2 селища та 36 сіл з адміністративним центром у селищі Петрове Олександрійського району Кіровоградської області, яке розташоване за 95 км від обласного центру. Загальна чисельність населення – 22 577 особи (станом на 2020 рік), з них (за даними ЦНАП Петрівської селищної ради) дітей шкільного

віку – 2002, тобто 8,9 % від загальної кількості населення. У зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України станом на 20 березня 2023 року у громаді мешкає 1399 осіб, які змушені були змінити своє місце проживання/перебування, серед них 234 дитини.

Освітня мережа громади налічує 17 закладів освіти, з них: закладів дошкільної освіти (далі – ЗДО) – 8, закладів загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО) – 8 та 1 заклад позашкільної освіти. Усі заклади освіти розташовані у сільській місцевості. Серед закладів загальної середньої освіти налічується 4 опорні заклади, 1 філія та 3 звичайні заклади.

У 2019 році у громаді функціонувало 5 ЗДО та 1 дошкільний підрозділ. У грудні 2020 року прийнято у комунальну власність 2 навчально-виховні комплекси та 3 ЗДО. Отже, у 2020 році послуги із надання дошкільної освіти у громаді забезпечували 8 ЗДО та 3 НВК.

У результаті реорганізаційних та ліквідаційних заходів, здійснених на території громади протягом 2021-2022 років, у 2022/2023 навчальному році здобуття дошкільної освіти забезпечується у 8 ЗДО та 2 дошкільних структурних підрозділах ЗЗСО громади, із загальною кількістю місць – 312. За останні 3 роки контингент дітей, охоплених дошкільною освітою у закладах освіти, зменшився майже на 15% і становить 191 дитину, з них – 7 вихованців знаходяться за кордоном.

Аналіз охоплення дітей дошкільною освітою показав, що майже 42% дітей старшого дошкільного віку охоплені дошкільною освітою у закладах громади. Водночас значно зменшився відсоток охоплення дітей дошкільною освітою у віці від 3 до 6 років (від 90% – у 2021 році до 62% – у 2023 році). Це свідчить про потребу у додаткових заходах з боку засновника щодо охоплення дітей дошкільною освітою.

Фактична наповнюваність ЗДО та дошкільних структурних підрозділів ЗЗСО громади упродовж останніх трьох років зменшилася і становить 59% від

проектної потужності. Разом з тим відповідно до статистичної звітності у 2020 році у двох ЗДО та у 2021 році в одному ЗДО кількість дітей перевищувала кількість наявних місць на 10-20% (Стародубський ЗДО) (2020 рік – 66 дітей на 60 місць). Найменша фактична наповнюваність ЗДО у 2023 році спостерігається у Краснопільському ЗДО і становить майже 14% від проектної потужності проти 2021 року – 18% та 2020 року – 20%.

Мережа груп щорічно формується із врахуванням потреб. Так, у 2023 році загальна кількість груп у ЗДО та дошкільних структурних підрозділах ЗЗСО становить 14 (2 групи молодшого віку, 1 група середнього віку, 2 групи старшого віку та 9 груп різновікових), 5 з яких – інклюзивні.

Наповнюваність груп у ЗДО в основному відповідає вимогам. Водночас у 2022 році у Богданівському ЗДО у старшій групі наповнюваність перевищувала норму (кількість дітей становила 28 осіб). У Олександрівському ЗДО у 2021 році в одній різновіковій групі кількість дітей становила 29, у 2020 році – 26; у Новостародубському ЗДО у 2020 році середня наповнюваність трьох груп становила 22 особи, що суперечить частині другій статті 14 Закону України «Про дошкільну освіту».

У дошкільних структурних підрозділах Новопетрівської та Новофедорівської гімназій кількість дітей у різновікових групах є дещо нижчою від нормативу і відповідно становить 10 та 9 дітей. Рішенням сесії від 10 березня 2023 року № 96 «Про наповнюваність груп комунальних закладів дошкільної освіти Петрівської селищної ради» встановлено мінімальну наповнюваність груп у комунальних ЗДО громади у кількості 5 осіб.

Черги на зарахування та звернення щодо порушення прав на здобуття дошкільної освіти в ЗДО комунальної форми власності відсутні.

Відповідно до форми «Зведена річна таблиця про діяльність закладів дошкільної освіти» за 2022 рік облікова кількість штатних працівників ЗДО складає 63 особи, з них 29 – педагогічні працівники. Показник кількості дітей на

одного працівника/педагогічного працівника ЗДО залишається майже незмінним протягом останніх трьох років і на період здійснення аналізу діяльності відділу освіти становить 2,9/6,4 відповідно. Згідно зі штатними розписами ЗДО посада медичної сестри (1 штатна одиниця) наявна тільки у Петрівському ЗДО. Вакантні посади педагогічних працівників у ЗДО громади на період здійснення аналізу діяльності відділу освіти відсутні.

З метою забезпечення доступної та якісної загальної середньої освіти рішенням сесії Петрівської селищної ради від 10 березня 2023 року № 54 затверджено Програму розвитку загальної середньої освіти громади, якою передбачено удосконалення матеріально-технічної бази закладів освіти, впровадження сучасних інформаційних технологій в управлінській діяльності, організацію підвезення здобувачів освіти, пільгового харчування, забезпечення підтримки обдарованої учнівської молоді, запровадження стимулюючої системи оплати праці педагогічних працівників та ін.

Упродовж останніх трьох років у зв'язку із приєднанням населених пунктів та розширенням території громади кількість закладів загальної середньої освіти збільшилася на 80%. Водночас контингент учнів збільшився на 57,7%, проте середня наповнюваність класів зменшилася на 4,4%. Так, у 2020 році у громаді функціонувало 5 ЗЗСО із середньою наповнюваністю 13,6, при розрахунковій – 12,0. З них три ЗЗСО забезпечували здобуття повної загальної середньої освіти для 669 учнів у 43 класах із середньою наповнюваністю 15,6 та 2 – здобуття базової середньої освіти для 81 учня у 12 класах із середньою наповнюваністю 6,8. Окрім цього, в одному ЗЗСО (Мар'янівський ЗЗСО I-II ступенів) для 14 учнів (42,4% від загальної кількості учнівського контингенту цього ЗЗСО) було організовано індивідуальну форму здобуття освіти у зв'язку із чисельністю учнів менше 5, що унеможливило створення класів.

Вивчення статистичної інформації під час аналізу діяльності відділу освіти (форма ЗНЗ-1) свідчить, що наповнюваність класів у всіх ЗЗСО громади

не перевищує встановлені нормативи. Звернення щодо порушення прав на здобуття загальної середньої освіти відсутні. Однак потребує уваги засновника оптимізація мережі ЗЗСО. Аналіз статистичної звітності дає підстави зробити висновок щодо ефективності формування мережі ЗЗСО. Так, у 2022/2023 навчальному році три ЗЗСО громади (Петрівський, Новопетрівський та Чечеліївський ліцеї) мають фактичну наповнюваність класів вищу розрахункової – 19,5, 14,9 та 14,3 відповідно. Варто зазначити, що у Петрівському ліцеї упродовж останніх трьох років фактична наповнюваність класів суттєво (від 45,4% до 61,7%) перевищує розрахункову.

Аналіз мережі закладів освіти Петрівської селищної громади уможливив надання відділу освіти Петрівської селищної ради таких рекомендацій.

1. Проаналізувати спроможність надання освітніх послуг ЗЗСО відповідно до їх типів з урахуванням:

- викладених у висновках тенденцій щодо контингенту учнів;
- наповнюваності класів;
- ефективності використання приміщень ЗЗСО;
- кадрового забезпечення;
- забезпечення підвезення здобувачів освіти.

2. Внести зміни до плану оптимізації мережі закладів освіти відповідно до законодавства з урахуванням соціально-економічної та демографічної ситуації, а також відповідно до культурно-освітніх та інших потреб селищної громади (абзац другий частини першої статті 32 Закону України «Про повну загальну середню освіту».)

3. Забезпечити отримання комунальними закладами освіти Петрівської селищної ради ліцензій на провадження освітньої діяльності на відповідному рівні освіти (стаття 43 Закону України «Про освіту»).

4. Забезпечити затвердження статутів (їх нових редакцій) закладів освіти громади, що відповідатимуть вимогам чинного законодавства та особливостям утворення й діяльності закладу освіти.

5. Вивчити питання матеріально-технічного забезпечення ліцеїв громади для урізноманітнення профільного навчання.

6. Рекомендувати керівникам ЗЗСО забезпечити викладання навчальних предметів педагогічними працівниками відповідно до фаху.

7. Забезпечити облаштування ресурсних кімнат у ЗЗСО, де функціонують інклюзивні класи.

8. Враховувати необхідність невідкладного внесення змін до рішень про закріплення територій обслуговування закладів загальної середньої освіти у разі ліквідації, реорганізації, перепрофілювання (зміни типу) закладу освіти.

Висновки. 1. Аналіз досвіду децентралізації освіти та формування спроможної мережі шкіл Польщі, Чехії та Угорщини дозволив зробити висновок, що кожна з цих країн проходила свій шлях розбудови оптимальної освітньої мережі. Розбудова освітньої мережі відбувалася в процесі реорганізації національних освітніх систем в цілому. У кожній з цих європейських країн, суттєвий вплив на розбудову освітніх мереж мали територіальні громади. Осередки місцевого самоврядування відкривають і ліквідують дитячі садки і школи, затверджують фінансування, організовують і фінансують підвезення учнів до шкіл, опікають шкільні будинки, турбуються про належне обладнання та умови праці. Найсуттєвіші можливості використання для України щодо оптимізації мережі закладів освіти у процесі децентралізації має досвід Польщі.

2. Критерії розвитку мережі закладів освіти, що відповідає запитам і потребам громади передбачають: оцінювання ефективності діяльності управління освітою в громаді; оцінювання функціонування діючої мережі в цілому та мережевих закладів освіти, що розбудовують якісний освітній простір

та забезпечують якісний супровід освітнього процесу; аналіз стратегії подальшого розвитку мережі у контексті розвитку освіти на рівні територіальної громади.

3. Розбудова спроможної освітньої мережі є актуальним напрямом освітньої політики держави, оскільки така мережа забезпечує доступність, якість і результативність надання освітніх послуг, а також ефективне використання ресурсів. Оскільки це напрям державної політики, то і її оцінювання здійснюється Державною службою якості освіти. ДСЯО розроблено програму аналізу освітньої мережі. Мережа досліджується за такими напрямками:

А . Розвиток мережі закладів освіти, яка відповідає запитам і потребам громади.

Б. Заснування, реорганізація, перепрофілювання, ліквідація закладів та установ системи освіти.

По кожному з напрямів визначено питання для вивчення та інформація, яка вивчається по кожному з питань.

3. Проаналізовано розвиток мережі закладів освіти Петрівської селищної громади Кіровоградської області. Аналіз здійснювався за програмою ДСЯО, з використанням відкритих даних відкритих, представлених на сайті МОН України (освітні індикатори Дашборт) і даних відділу освіти Петрівської селищної ради Олександрійського району Кіровоградської області. Наявна мережа ЗЗСО становить в середньому 1 ЗЗСО майже на 1500 мешканців громади; кількість місць у ЗЗСО відповідає кількості дітей шкільного віку в громаді (1321 особа віком від 6 до 18 років, загальна проєктна потужність ЗЗСО громади – 2574 місця). Фактична наповнюваність ЗЗСО громади залишається майже незмінною протягом останніх трьох років і становить близько 67% від проєктної потужності.

4. Розроблено рекомендації щодо оптимізації освітньої мережі Петрівської селищної громади.

Література.

1. Беновська Л.Я. Проблеми бюджетного забезпечення освіти в контексті децентралізації управління. *Регіональна економіка*. 2016. 1. С. 121–129.
2. Бойко Т.Ю. Фінансування закладів освіти на міському рівні в умовах децентралізації влади в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 21. Част. 2. С. 147–151.
3. Калашнікова О. Оптимізація шкіл – не вирок : як знизити градус напруги. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2019/04/15/236556/>
4. Кульчицька Н. Зарубіжний досвід фінансового забезпечення муніципальної освіти та можливості його адаптації до вітчизняних реалій. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2020. 3. С. 69–85.
5. Мельник Л.А. Фінансово-економічні аспекти формування спроможних територіальних громад. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. 24. С. 123–128.
6. Пальчук В. Формування освітніх просторів громад. Україна: події, факти, коментарі. 2019. № 19. С. 60–67.
7. Чикало І.В. Формування спроможної освітньої мережі об'єднаних територіальних громад регіону в умовах децентралізації. *Економічний простір*. 2020. 156. С. 104–108.